

Språkutveckling och arbetsplatslärande

– pärlbandsprojekt i ett långsiktigt utvecklingsarbete

Erfarenheter från SpråkSam, ArbetSam, TDAR och samverkan med Föreningen Vård- och omsorgscollege

Titel: Språkutveckling och arbetsplatslärande
– pärlbandsprojekt i ett långsiktigt utvecklingsarbete
© Stiftelsen Äldrecentrum 2016, nytryck 2017
Text: Kerstin Sjösvärd och Bengt Larsson
Foto: Stiftelsen Äldrecentrum
Grafisk form: Johanna Klefbeck
Tryck: Danagård LiTHO 2017

Innehåll

Språkutveckling och arbetsplatslärande	
– pärlbandsprojekt i ett långsiktigt utvecklingsarbete	5
SpråkSam och ArbetSam	8
TDAR	10
Resultat och erfarenheter	12
Spridning och utveckling i Sverige	16
Utvärdering	20
Fortsättning 2016	22
Slutord	23

Språkutveckling och arbetsplatslärande

– pärlbandsprojekt i ett långsiktigt utvecklingsarbete

Det kan vara svårt att förstå vilket arbete det är att lära sig ett nytt språk i vuxen ålder om man har vuxit upp med svenska som modersmål. För att läsa en vanlig dagstidning och ta till sig innehållet brukar man räkna med att det krävs fyrtio till femtio tusen ord. Det motsvarar ungefär ordförrådet hos en niondeklassare. Och då talar vi om en människa som all sin vakna tid har levt med språket i sin familj, i skolan och under olika fritidsaktiviteter. Förutom ordförrådet möter andraspråksinläraren andra svårigheter som ordföljd, uttal, satsmelodi och en uppsjö av olika böjningsformer. Allt detta skiljer sig mer eller mindre från det egna modersmålet. Lägg därtill talesätt och ordspråk som ibland kan vålla huvudbry även för den infödde. Ofta glömmer vi att språkinläring inte sker isolerat utan i umgänge med andra människor.

Inom äldreomsorgen i Stockholmsregionen är i dag mer än hälften av de anställda födda i ett annat land och har svenska som andraspråk. Det kan innebära svårigheter att förstå varandra på en arbetsplats, men också ge fler erfarenheter, fler sätt att se på olika situationer och fler möjliga lösningar.

Men då krävs öppenhet och nyfikenhet både från de som har svenska som modersmål och de som fortfarande är i färd med att erövra svenskan som sitt andra, tredje eller fjärde språk. Ibland är det fördomar som hindrar en fruktbar kommunikation. I stället för att se en människa

med både livserfarenheter och kunskaper ser vi bara språkliga tillkortakommanden och bedömer människan därefter. Många infödda svenskar har också en benägenhet att inte vilja stöta sig och vill därför inte kritisera eller rätta en andraspråkstalare. Andraspråkstalaren däremot kanske inte vill framstå som ovetande och låtsas förstå i stället för att fråga. Även kulturella skillnader som hur nära man står varandra när man kommunicerar,

blickar, ton och röstläge kan skapa missförstånd. Om en arbetsplats ska fungera går det inte att sopa den här typen av problem under mattan. Det går heller inte att bortse ifrån att omsorgsycket kräver allt större kunskaper i svenska språket när kommunikation med kollegor, brukare och anhöriga blir allt viktigare.

Att lära sig ett nytt språk handlar inte bara om att plugga in glosor och grammatik. Det handlar lika mycket om att koppla sina egna erfarenheter och känslor till nya ord, begrepp och kunskaper. Ofta har arbetsplatserna skickat sina andraspråkstalande medarbetare på olika kurser utan att ta hänsyn till bristande språkkunskaper. Utan språkstöd eller möjligheter att koppla nya kunskaper till den egna arbetsvardagen har resultatet ofta blivit klen. De här erfarenheterna har lett till insikt om att man måste ta ett helhetsgrepp om man vill åstadkomma en förändring.

Språkutveckling och utbildning inom vård och omsorg varken kan eller bör reduceras till någon eller några terminers undervisning. De täta skotten mellan vuxenutbildning, sfi (svenska för invandrare) och arbetsplats måste försvinna. Lyckas man få hela arbetsplatsen involverad i arbetet med lärande och språkutveckling gynnar det inte bara andraspråkstalaren utan alla medarbetare. Denna kunskap ledde till att Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum (Stiftelsen Äldrecentrum) initierade ett pärlband av projekt från APU-projektet 2006 (Arbetet, Platsen för Utveckling) fram till TDAR (Transfer and Development of ArbetSam Results) 2013. Nu fortsätter utvecklingsarbetet tillsammans med föreningen Vård- och omsorgscollege och Svenskt Demenscentrum.

SpråkSam och ArbetSam

I projektet SpråkSam samt i det efterföljande projektet ArbetSam prövades en rad framgångsrika metoder för att bygga språkutvecklande och lärande arbetsplatser.

Projektet utbildade anställda i vård och omsorg samt i svenska som andraspråk. Utbildningarna utgick från verksamheternas behov och individernas förkunskaper. Vård- och sfi-lärare arbetade i team på arbetsplatserna och planerade utbildningarna tillsammans med chefen på enheten. Europarådets språkskala anpassades till vård- och omsorgsyrkena. Validering användes för att bedöma individens kunskaper mot gymnasiets vård- och omsorgsprogram. Deltagarna fick stöd utanför lektionstid av kollegor som hade utbildats till språkombud. Språkombuden hjälpte till med hemuppgifter och dokumentation men såg också till att kommunikationen underlättades på arbetsplatsen och att alla fick komma till tals.

Språkombudsutbildningen togs fram av Stiftelsen Äldrecentrum i samarbete med Stockholms universitet och Södertörns högskola. I projektet ArbetSam utbildades också reflektionsledare som kan leda samtal om situationer och dilemman i vardagsarbetet. I samtalen kopplas erfarenheter till teoretiska kunskaper. Samtalen stärker yrkeskompetensen och utvecklar språket, inte bara för andraspråkstalarna utan för alla deltagare. På så sätt skapades en ny modell för arbetsplatslärande.

TDAR

Universitets- och högskolerådet (UHR), Programmet för livslångt lärande – Leonardo da Vinci, beviljade i augusti 2013 Stiftelsen Äldrecentrum som projektägare medel att sprida och anpassa ArbetSams pedagogiska metoder och modeller för kompetens- och språkutveckling till andra europeiska länder. Syftet var att överföra ArbetSams resultat till fyra europeiska parter och tillsammans med dem vidareutveckla metoder och modeller som i sin tur skulle återföras till de svenska parterna. Ett nytt koncept för utbildning skulle skapas där inte bara den direkta målgruppen var involverad utan även chefer, nyckelpersoner och kollegor på arbetsplatsen. Projektet skulle också stärka banden mellan utbildning och arbetsliv. Konceptet skulle anpassas till de nationella förutsättningar som gäller för vård, omsorg och utbildning i respektive land.

I projektet TDAR – Transfer and Development of ArbetSam Results deltog följande parter:

- Interculture. De e. V., Universitetet i Jena, Tyskland.
- Oxfordshire Skills Escalator Centre (OSEC), England.
- Centro Cultural Nazaret, Baskien, Spanien.
- UC Leuven Limburg vzw, Belgien.
- Stockholm stad, Arbetsmarknadsförvaltningen och Kungsholmens stadsdelsnämnd.

Åtaganden enligt projektplan

- Översättningar av svensk text till engelska, spanska och baskiska (tyska, flamländska).
- Engelsk, baskisk, spansk, fransk och polsk undertext till film tidigare producerad i ArbetSam.
- Kontextanalys – jämförelse av förutsättningar i deltagande länder vad gäller äldreomsorg, vuxenutbildning och språkutbildning för migranter.
- Testning av svenska metoder i Tyskland och Baskien.
- Öppna konferenser i Jena, San Sebastian, Oxford och Stockholm.

Resultat och erfarenheter

Att dela erfarenheter och kunskaper skapar alltid utveckling. I mötet med andra länders traditioner och kunskaper blir det extra tydligt. Genom att lyssna och lära av varandra kan man se sitt eget arbete ur nya synvinklar. Organisationerna som ingick i projektet bidrog med sina kunskaper och erfarenheter till att vidareutveckla det svenska konceptet.

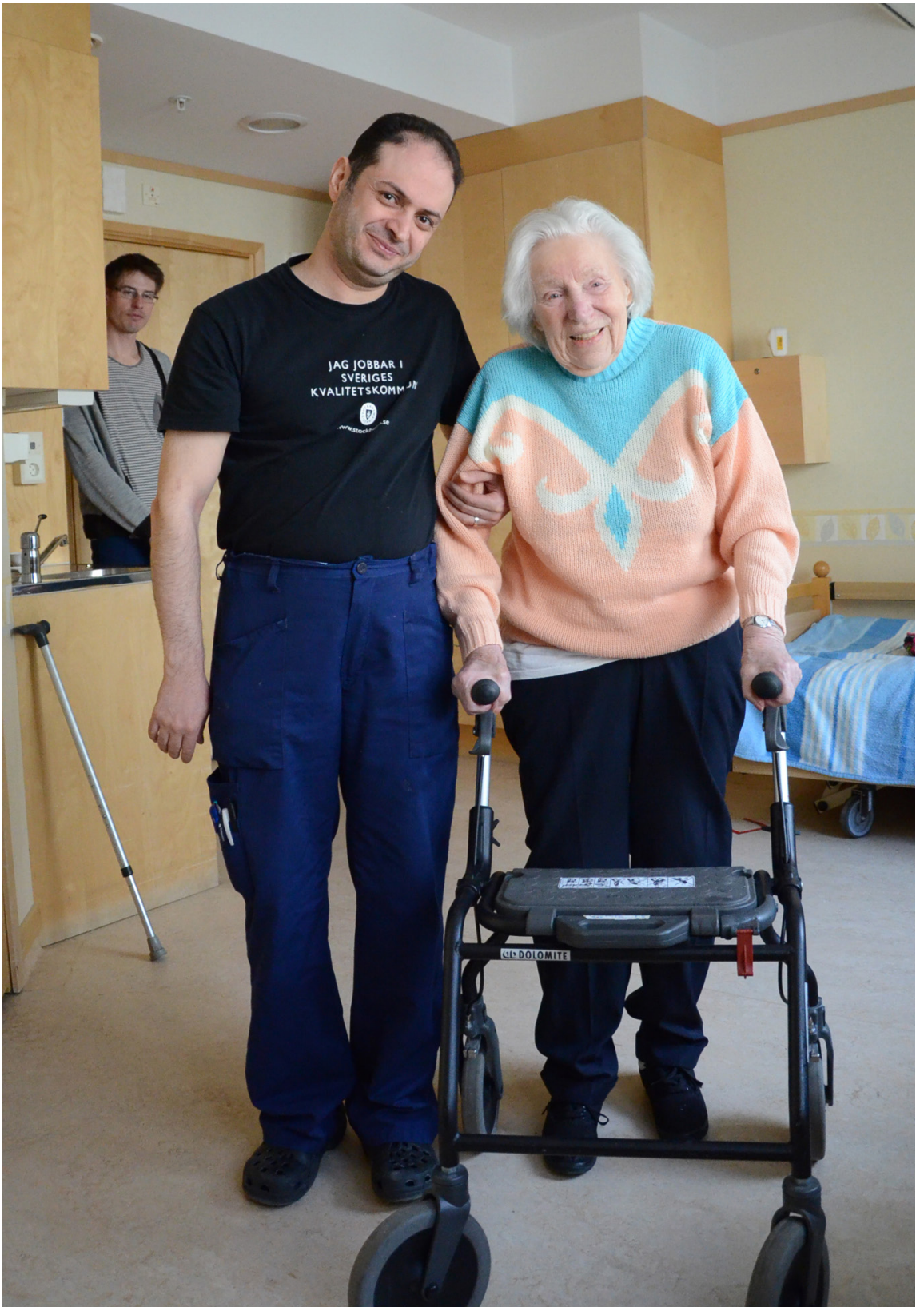
Interculture som är kopplat till universitetet i Jena i Tyskland besitter specialistkompetens inom interkulturell kommunikation. Genom att ta del av ArbetSams läroplaner för reflektionsledar- och språkbudsutbildning, lägga till egna metoder och testa delar av utbildningarna i Tyskland utvecklades utbildningarna.

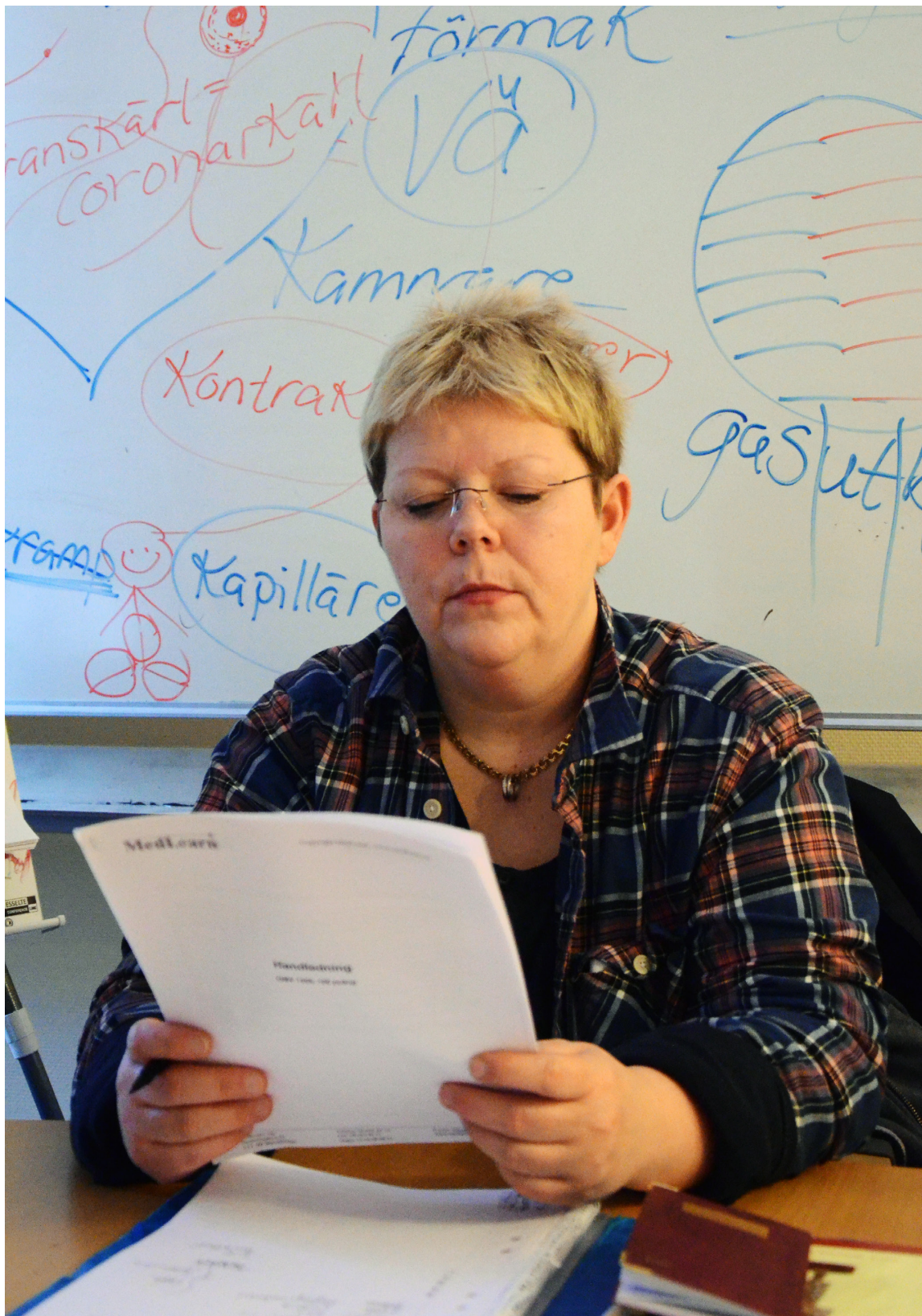
I Storbritannien pågår sedan många år kompetensutveckling av vård- och omsorgspersonal genom arbetsplatslärande. OSEC har producerat en mängd material och modeller som ger inspiration till nytänkande, framförallt när det gäller att skapa läromedel som fungerar på arbetsplatserna.

Centro Cultural Nazaret arbetar i en tvåspråkig kontext. I Baskien är flerspråkighet en uttalad policy. Den regionala ledningen gör omfattande satsningar för att befolkningen ska ha tillgång till både spanska och baskiska i olika sammanhang. Inom omsorgen är det viktigt att personalen behärskar båda språken för att kunna kommunicera med de äldre.

UC Leuven-Limburg i Belgien är ett universitet som har arbetat mycket med reflektion som redskap för lärande. Deras kunskap bidrog till att vidareutveckla de reflektionsmodeller som använts i de svenska projekten.

När TDAR utvärderades kunde man konstatera att

metoder och modeller från ArbetSam har överförts och vidareutvecklats i de deltagande länderna samt spridits på en europeisk nivå. I projektet tillämpades också ett interkulturellt förhållningssätt, det vill säga att man är öppen för en mångfald av språk, man ser flerspråkighet som en kompetens och man har en positiv attityd till det mångkulturella samhället.

Deltagande parter använder och kommer att använda materialet i det egna framtida utvecklingsarbetet. Framtagna produkter finns tillgängliga på engelska, tyska, spanska, baskiska, holländska, franska och i mindre omfattning på polska. Projektet har redovisats vid ett flertal europeiska konferenser och sprids genom nätverket Language for Work som även är representerat i Sverige. Nätverket drivs av Europarådets center för moderna språk. TDAR har på så sätt givit ett mervärde i olika europeiska sammanhang.

Spridning och utveckling i Sverige

Under projekttiden och efter att TDAR avslutades har seminarier och konferenser genomförts i ett tjugotal kommuner och regioner för att sprida projektets resultat nationellt. Delegationen för arbetsplatslärande vid yrkesintroduktionsanställningar (YA) gav också Stiftelsen Äldrecentrum i uppdrag att ta fram ett språkstöd till arbetsplatser som tar emot yrkesintroduktionsanställda som behöver utveckla sin svenska. YA-delegationen är en statlig delegation med uppdrag att arbeta med lärandet på arbetsplatsen vid yrkesintroduktionsanställningar.

De modeller och metoder som vidareutvecklats inom projektet TDAR har också uppmärksammats av föreningen Vård- och omsorgscollege. Vård- och omsorgscollege arbetar kontinuerligt med att stärka samarbetet mellan utbildning och arbetsliv och har ett nära samarbete med Stiftelsen Äldrecentrum i utvecklingen av det arbetsplatsförlagda lärandet.

Föreningen Vård- och omsorgscollege är en samverkansform på nationell, regional och lokal nivå mellan utbildningsanordnare och arbetsliv inom vård- och omsorgsområdet och består av Sveriges Kommuner och Landsting, Kommunal, Vårdföretagarna, Pacta, Arbetsgivarföreningen KFO och Kommunala företagens samorganisation (KFS). Föreningen verkar för att göra arbeten och utbildningar inom vård- och omsorgsområdet attraktiva genom att främja nationell, regional och lokal samverkan och därigenom trygga framtida personal- och kompetensförsörjning inom vård och omsorg.

Parallellt med Stiftelsen Äldrecentrums utvecklingsar-

bete har Stiftelsen Svenskt Demenscentrum, som är ett nationellt kompetenscentrum för demens, tagit fram olika webbutbildningar för personal inom vård och omsorg. Webbutbildningen Demens ABC är en grundläggande utbildning som baseras på Socialstyrelsens riktlinjer för en god vård och omsorg vid demenssjukdom. Demens ABC, som är avgiftsfri, har hittills genomförts av mer än hundra tusen personer.

I mars 2015 beslutade Skolverket att bevilja föreningen Vård- och omsorgscollege statsbidrag till ett projekt för att utveckla språklärandet på arbetsplatser inom vård och omsorg. Föreningen Vård- och omsorgscollege engagerade i sin tur de båda stiftelserna Svenskt Demenscentrum och Äldrecentrum för att genomföra projektet i samverkan.

Syftet med projektet var att under 2015 ta fram stöd för arbetsplatslärande och språkutveckling samt att göra resultatet möjligt för spridning i hela landet. Det skulle göras genom att:

- omvandla Stiftelsen Äldrecentrums språkombudsutbildning så att den blev tillgänglig nationellt.
- utbilda lokala språkombudsutbildare i Vård- och omsorgscolleges olika regioner som i sin tur kunde hålla i egna språkombudsutbildningar.
- skapa ett material för språkligt stöd för Demens ABC.
- göra en processutvärdering av arbetet.

I projektet byggdes erfarenheterna från TDAR in enligt nedan:

- delvis ändrad läroplan för reflektionsledar- och språkombudsutbildning.
- erfarenheter att ta fram läromedel som fungerar i ett arbetsplatslärande.
- förmåga att hantera flerspråkighet.

Utbildningarna för språkombud och språkombudsutbildare utformades utifrån kunskapen att "blandat lärande" är en effektiv modell för lärande. Det betyder att utbildningarna skulle bestå både av egna studier, diskussioner via webben samt lärarledda träffar. De båda utbildningarna togs fram parallellt. Det innebar att de föreläsningar som gavs för språkombudsutbildarna även utgjorde underlag för den nya språkombudsutbildningen. Resultatet blev en modell där föreläsningar, nätbaserade diskussionsforum och individuella uppgifter kombinerades.

Gemensamt innehåll i de båda utbildningarna, men med olika djup, var:

- andraspråksinläring (utveckling, hinder, stöttning).
- interkulturell kommunikation.
- kunskaper om studieovana, läs- och skrivutveckling, att läsa på ett andraspråk.
- att hantera känsliga situationer.
- praktiska språkstimulerande övningar, att leda enkel reflektion.
- arbetsplatslärande.

Språkombudsutbildarutbildningen vände sig till sfi-lärare och vårdlärare eller andra med kunskaper i omsorgens vardagsarbete, social dokumentation, andraspråksinläring, pedagogik och didaktik. Viss datorvana var ytterligare ett krav. Syftet var att skapa lärarteam som parvis kunde genomföra egna språkombudsutbildningar i regionerna.

Förutom det innehåll som var gemensamt för språkombudsutbildningen och språkombudsutbildarutbildningen ingick också följande i den senare:

- grupprocesser.
- att ge och få feedback.
- att stötta språkombuden på arbetsplatsen.

En språkombudsutbildarutbildning genomfördes under hösten 2015 med 22 deltagare från tio av Vård- och omsorgscolleges 21 regioner.

En arbetsbok med språkövningar som komplement till den befintliga webbutbildningen Demens ABC togs fram.

Utvärdering

En fristående utvärdering genomfördes under samma tid som projektet. Utvärderingen fokuserade på processen, det vill säga de olika stegen under projekttiden och de medverkandes syn på projektarbetet, dess framgångsfaktorer och hinder. Rapporten visade att projektets mål hade uppnåtts och att det finns ett stort behov ute i äldreomsorgens verksamheter att hantera kommunikations- och språkfrågor. Ett behov som ökat ytterligare i och med det stora antal nyanlända som kom till Sverige under hösten 2015. De intervjuade lärarna (språkbudsbildarna) var nöjda med den utbildning de fått. De kände sig väl förberedda och såg fram emot att få sätta igång med egna grupper.

Rekommendationer från utvärderaren:

- den färdiga språkambudsutbildningen och arbetsboken till Demens ABC behöver prövas och utvärderas.
- erfarenheterna från utbildningen för språkambudsutbildare bör användas för att förbättra framtida utbildningar.

Fortsättning 2016

I början av 2016 beslutade Skolverket att bevilja föreningen Vård- och omsorgscollege ytterligare statsbidrag för att i samverkan med Stiftelsen Äldrecentrum och Stiftelsen Svenskt Demenscentrum

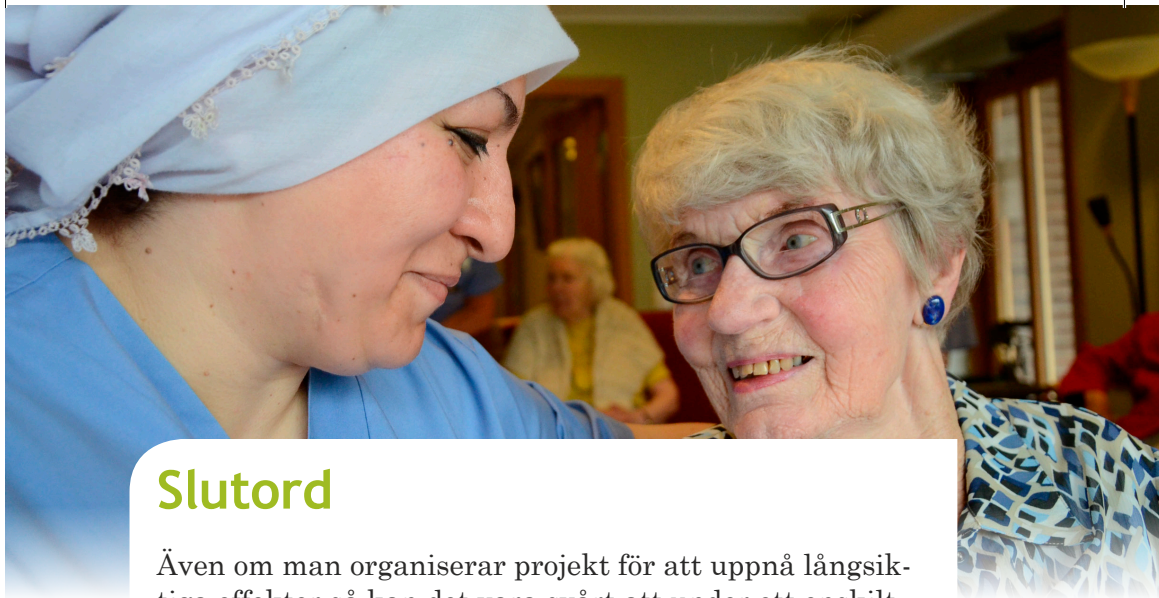
- genomföra och utvärdera sex pilotutbildningar för språkombud.
- utvärdera användandet av arbetsboken för Demens ABC.
- utveckla en utbildning för chefer.

De nyutbildade språkombudsutbildarna har börjat genomföra egna språkombudsutbildningar och får processstöd av Stiftelsen Äldrecentrum. För att säkra kvaliteten i språkombudsutbildningen kommer justeringar och förbättringar att göras utifrån den utvärdering som görs av pilotutbildningarna.

Stödmaterial för Demens ABC prövas inom utbildningar och på arbetsplatser. Därigenom följs det upp och kvalitetssäkras.

Ett strukturerat stödmaterial för chefer utvecklas och en webbaserad utbildning ska tas fram under 2016. Stödet till chefer är avgörande för att lyckas med arbetsplatslärande.

Under projektperioden ska också metoder och material som producerats prövas för att se om de även kan tillämpas inom andra branscher och vara en del i ett snabbspår för nyanländas etablering på arbetsmarknaden inom vård och omsorg.

Slutord

Även om man organiserar projekt för att uppnå långsiktiga effekter så kan det vara svårt att under ett enskilt projekts korta tid förändra världen – utveckling tar tid. Det är mer rimligt att lyckas med utveckling genom en rad projekt som följer på varandra där tidigare erfarenheter tas tillvara.

Stiftelsen Äldrecentrum har under mer än tio års tid bedrivit ett konsekvent utvecklingsarbete i projektform där utvärderade resultat byggts in i nya satsningar, så kallade ”pärlbandsprojekt”.

Resultaten har hela tiden kommunicerats med omvärlden. På så sätt har projekten påverkat och påverkats av utvecklingen utanför dem. Framgångar och tillkortakommanden i projekten tillsammans med förändringar i omvärlden har skapat nya idéer och behov av utvecklingsåtgärder.

Den utveckling som började med APU-projektet 2006 fram till TDAR (Transfer and Development of ArbetSam Results) 2013 fortsätter nu på europeisk nivå genom nätverket Language for Work. I Sverige sker en strategisk utveckling som ger långsiktiga effekter på arbetsplatsernas och individens lärande i samarbetet mellan Vård- och omsorgscollege, Stiftelsen Svenskt Demenscentrum och Stiftelsen Äldrecentrum.

”Språkutveckling och arbetsplatslärande – pärlbandsprojekt i ett långsiktigt utvecklingsarbete”

beskriver det arbete inom språkutveckling, kommunikation och kompetensutveckling för anställda inom Stockholms läns äldreomsorg som Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum drivit. Utvärderade resultat byggdes in i nya satsningar, så kallade ”pärlbandsprojekt”.

Mellan åren 2009 och 2015 har projektet SpråkSam följts av ArbetSam och sedan TDAR (Transfer and Development of ArbetSam results”. I projekten har metoder utvecklats och prövats som inspirerar och stöttar språkutveckling och arbetsplatslärande. Projekten har varit verksamma såväl i Stockholms län som i Europa. I samverkan med föreningen Vård- och omsorgscollege tas nu projektresultaten tillvara och sprids i hela Sverige.

Den här broschyren riktar sig i första hand till beslutsfattare, chefer och administratörer och andra intresserade av arbetslivsutveckling, språk och integration. Broschyren togs fram 2016 men har uppdaterats och trycks nu på nytt 2017.

Samverkanspartners inom projektet TDAR

**Oxfordshire
Skills**

**Escalator
Centre**

Community Interest Company Ltd
Supporting learning in Oxfordshire

 interculture
training | weiterbildung | e-learning

 NAZARET

WWW.ALDRECENTRUM.SE